

Rwanda.

FOTO: SCANPIX

●○○○

Forsvar for et fordømt århundre

Fredens århundre. Det 20. århundre la grunnlaget for det som kan bli fredens århundre

Kronikk

AV: Håvard Strand, Stein tønnesson, seniorforskere, Institutt for fredsforskning PRIO

Stein Tønnesson

Håvard Strand

Publisert: 21.jan. 2012 (06:00) **Oppdatert:** 20.jan. [2012](#) (23:08)

[aaa](#)

1900-tallet blir ofte omtalt som det blodigste i menneskehetens historie. Historikerne Eric Hobsbawm, Gabriel Kolko og Neill Ferguson har skrevet oversiktsverker med titlene *Ekstremismens tidsalder*, *Krigenes århundre* og *Krigen om verden*. Espen Ottosen gjentok samme type karakteristikk i Aftenposten 3. januar. På tross av de to verdenskrigene, holocaust, gulag, atombomben, maoismen, de røde khmerene og Rwanda mener vi at de tar feil. Det 20. århundre utgjorde et langt skritt mot en fredelig verden. Århundret ble dessuten mer og mer fredelig mot slutten.

Brutalitet

Den som leter etter eksempler på brutalitet i det forrige århundre, trenger ikke lete lenge. De tre verste katastrofene var første og andre verdenskrig og Kinas «store sprang fremover» 1958–61. Tilsammen anslås de å ha krevd 100–115 millioner menneskeliv. Hvor mange som døde på grunn av krig, massakre, mishandling eller krigsrelatert sult og sykdom kan ikke fastsettes eksakt. Vi mangler mye kunnskap og det er mange ulike måter å regne på.

Kriteriene for å kåre det mest brutale århundret i historisk tid er uklare. Bare å telle drepte blir misvisende. Verdens befolkning vokste dramatisk på 1900-tallet. Hvis vi skal sammenligne hvor mange som møtte en voldelig død i ulike århundrer, bør vi se både på prosenter og antall individer. Det fremgår av Timothy Snyders tankevekkende anmeldelse i Foreign Affairs av Steven Pinkers bok *The Better Angels of Our Nature*.

Konkurrentene

Hvilket var det mest brutale århundre? 1800-tallet var ikke så fredelig som mange vil ha det til. Napoleonskrigene og Den amerikanske borgerkrigen var ille, men likevel langt fra verst. Verst var Taiping-opprøret i Kina 1850-66, som anslås å ha kostet 20 millioner menneskeliv, mange av dem i fryktelige massakre. Det landet som mistet den største andelen av sin befolkning i krig på 1800-tallet, var Paraguay. Minst halvparten mistet livet i årene 1864–70.

1600-tallet er likevel en langt sterkere kandidat. Tredveårskrigen i Europa 1618–48 var en katastrofe. Rundt én million mann sloss på ulike sider. De tok flere liv i sin jakt på mat enn på slagmarken. Rundt åtte millioner anslås å ha dødd, oftest på grunn av sult og sykdom. Samtidig pågikk utryddelsen av den indianske befolkningen i Amerika, som mest skyldtes sykdom, men også mye vold. I Kina regner man med at 25 millioner gikk med i krigen som gjorde slutt på Ming-dynastiet og førte mandsjuene (Qing-dynastiet) til makten. Verdens befolkning var den gang ca. 600 millioner mennesker.

Svartedauen

1200 og 1300-tallet var også svært voldelige. Først kom de mongolske invasjonene i Europa, India og Kina, og deretter kom svartedauden, som kan ha krevd 100 millioner liv. Og så kom Timur Lenks herjinger. Disse to århundrene må definitivt regnes blant de verste i historisk tid. Aztekerne bygde også sitt imperium i denne perioden, og selv om vi mangler pålitelige anslag, er det klart at deres fremferd var uhyre brutal. På denne tiden var verdens befolkning rundt 400 millioner.

Hva telles?

Er det riktig å ta med svartedauden i en slik sammenheng? Hvis vi tar med ofre for epidemier i andre krigsperioder, må vel svaret være delvis ja. Tapstallene i første verdenskrig omfatter som regel ofrene for spanskesyken, og under andre verdenskrig blir gjerne millioner av ofre for sult og sykdom i Burma, Ukraina, Russland, Kina og Vietnam regnet med. Svartedauens fryktelige konsekvenser hadde flere steder sammenheng med krig og konflikt.

Balanse

Hvor stor andel av ofrene for svartedauden som kan tilskrives krig og vold er det vanskelig å mene noe om. Men det leder oss til et viktig poeng. Skal vi få et balansert inntrykk av et århundres forferdelighet, må vi se på helheten. I Aftenpostens kronikk 30. desember beskrev Jo Klaveness og Øyvind Jacobsen hvordan kjemifaget har revolusjonert folkehelsen. Og som Steven Pinker og Joshua Goldstein har påpekt i hver sin bok i fjor: Det 20. århundre var preget av at folks hverdag ble mindre brutal. Ikke bare fikk vi bedre medisiner. Vi fikk også mer og riktigere mat, mindre farefulle arbeidsplasser og mye mindre dagligdags vold.

Selv om det samme kjemifaget produserte Zyklon-B, gjør dets medisinske nyvinninger at det 20. århundret kommer klart ut på pluss-siden. Den beste indikatoren på dette er at folketallet gikk fra 1,7 milliarder i 1900 til 6 milliarder i 2000 og at folks levealder også gikk kraftig opp.

Undertrykkelse

Selv om mange ble sterkt undertrykt i forrige århundres diktaturer, må det 20. århundre regnes for det minst undertrykkende vi kjenner. Selv om menneskerettighetene har dype historiske røtter, var det først med FN-erklæringen i 1948 at de fikk almen tilslutning.

Frihet har vokst frem på mange felter. Demokratiet har spredt seg som politisk system. Mer eller mindre regulerte markedsøkonomier og utbygde velferdsstater har gitt milliarder økonomisk frihet og trygghet.

Vinneren

Hvilket er da det mest brutale århundret i verdenshistorien? Vår heteste kandidat er 700-tallet. Både kristendommen og islam var i rask utbredelse, og de to møttes i dette århundret, med store konsekvenser for vanlige mennesker. Selv om det var enkelte episoder som skiller seg ut, er det viktigste at århundret var preget av mer eller mindre permanent krig. Tungen på vektskålen finner vi i Kina. Da general An Lushan gjorde opprør mot Tang-dynastiet i 755, utløste han åtte års krig. Midtens rike holdt rede på folketallet sitt alt den gangen, og folketellingene etter opprørskrigen lå 30–40 millioner lavere enn før. Nå skyldtes ikke det bare død, men også flukt og at Tang-dynastiets territorium ble innskrenket. Likevel må denne krigen ha vært en katastrofe nesten uten sidestykke. Den gang var verdens samlede befolkning bare rundt 280 millioner.

Taperen

Vi har nå tilbakelagt en niendedel av det 21. århundre. Dersom de neste 89 årene blir like fredelige som de første elleve, vil det 21. århundre bli det minst voldelige i menneskehetens historie. Vi kan også si med stor sannsynlighet at det 21. århundre blir det «eldste» i historien. Aldri har så mange fått leve så lenge før de dør. For det må vi takke dem som la grunnlaget for vår tids fred på 1900-tallet.